

9. Коневецкий А.К. История наречий в русском языке: автореф. дис. на соискание научн. степени д. филол. наук / А.К. Коневецкий. – Саратов, 1977. – 44 с.
10. Ломтев Т.П. Из истории русского синтаксиса / Т.П. Ломтев. – М.: Учпедгиз, 1954. – 256 с.
11. Мейе А. Общеславянский язык / А. Мейе. – М.: Изд-во иностр. л-ры, 1951. – 491 с.
12. Німчук В.В. Прислівник / В.В. Німчук // Історія української мови. Морфологія / С.П. Бевзенко, А.П. Грищенко, Г.Б. Лукінова та ін. – К.: Наук. думка, 1978. – С. 342-412.
13. Німчук В.В. Синтаксичні функції прийменників / В.В. Німчук // Історія української мови. Синтаксис / Г.П. Арполенко, А.П. Грищенко, В.В. Німчук та ін. – К.: Наук. думка, 1983. – С. 131-230.
14. Пауль Г. Принципы истории языка / Г. Пауль. – М.: Изд-во иностр. лит., 1960. – 500 с.
15. Самійленко С.П. З історичних коментарів до української мови. Прислівник / С.П. Самійленко // Українська мова в школі. – 1956. – № 6. – С.10-19.
16. Ткаченко В.А. Наречие / В.А. Ткаченко // Коломиец В.Т., Линник Т.Г., Лукинова Т.Б. та ін. Историческая типология славянских языков. – К.: Наук. думка, 1986. – С. 120-137.
17. Федорук-Галкина Е.М. Наречие в современном русском языке / Е.М. Федорук-Галкина. – М., 1939. – 156 с.
18. Щербатюк Г.Х. Просте речення / Г.Х. Щербатюк // Історія української мови. Синтаксис / Г.П. Арполенко, А.П. Грищенко, В.В. Німчук та ін. – К.: Наук. думка, 1983. – С. 11-130.

УДК: 811.161.2' 04' 276.6: 34 (477.6 /82)

ЛЕКСИКА НА ОЗНАЧЕННЯ МИТНИХ ЗБОРІВ І ПОДАТКІВ У ТОРГОВЕЛЬНИХ АКТАХ ВОЛИНИ Й НАДДНІПРЯНЩИНИ XIV – СЕРЕДИНИ XVII СТОЛІТТЯ

Бойко Л.П., к. філол. наук, доцент

Запорізький національний університет

У статті досліджується семантика назв митних зборів і податків, розглядаються синоніми і варіанти, характерні для цієї групи лексики.

Ключові слова: лексема, семантика слова, синоніми, варіанти.

Бойко Л.П. ЛЕКСИКА НА ОБОЗНАЧЕНИЕ ПОШЛИННЫХ СБОРОВ И ПОДАТЕЙ В ТОРГОВЫХ АКТАХ ВОЛЫНИ И НАДДНЕПРЯНЩИНЫ XIV – СРЕДИНЫ XVII СТОЛЕТИЯ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье исследуется семантика названий пошлинных сборов и податей, рассматриваются синонимы и варианты, характерные для этой группы лексики.

Ключевые слова: лексема, семантика слова, синонимы, варианты.

Boyko L. P. LEXICON ON NOMINATION OF CUSTOMS DUTIES AND TAXES IN TRADE ACTS IN VOLUN' AND NADDNIPRYANSHCHINA IN THE 14-th – MIDDLE OF THE 17-th CENTURIES / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

In the article semantics of names of customs duties and taxes is investigated, synonyms and variants, characteristic of this group of lexics, are analysed.

Key words: lexema, semantics of a word, synonyms, variants.

Номінативна система української мови різноманітна щодо свого виявлення: вона представлена багатьма лексичними групами, що формувалися протягом усього історичного розвитку мови. Досить багату й розгалужену мікросистему в ній становлять найменування митних зборів і податків.

Лексика на означення митних зборів і податків уже була об'єктом вивчення в українському мовознавстві. Зокрема, семантика й етимологія окремих номенів аналізованої лексичної групи розглядалася в лінгвістичних студіях В.Горобця [3], Д.Гринчишина [4], І.Керницького [6], А.Москаленка [8] та інших

мовознавців. Словотвірна структура і семантика деяких термінів цієї групи описана в працях П. Білоусенка [1; 2] та колективній монографії “Нариси з історії українського словотворення (іменникові конфікси)” [9]. Найповніше назви податків у діячості проаналізовані в дисертаційній роботі Т. Крехно [7]. Незважаючи на посилений інтерес лінгвістів до цієї групи лексики, широкий пласт назв митних зборів і податків, зафіксованих в торговельних актах Волині й Наддніпрянщини, і досі залишається поза увагою дослідників.

Джерелом для нашого дослідження стали офіційні юридичні документи: грамоти з дозволом вільного проїзду через феодальні володіння землевласників із визначенням розміру мита від товарів у різних торгових центрах, ярмарках, на переправах і под., записи великокнязівських писарів про надходження з митниць і звіти про зібране мито, протекційні листи з гарантуванням пільг іноземним купцям, записи про оренду корчем тощо, які зібрано й систематизовано в книзі “Торгівля на Україні. XIV – середина XVII століття: Волинь і Наддніпрянщина” [10]. Мова цих актів становить цінний матеріал для дослідження.

Мета дослідження – проаналізувати семантику назв митних зборів і податків, зафіксованих у торговельних актах Волині й Наддніпрянщини.

У XIV – першій половині XVII ст. в Україні швидкими темпами розвивалася торгівля, поступово розширювався внутрішній і зовнішній ринок, зростали торги і ярмарки, посилювались економічні й торговельні зв'язки між окремими містами всередині країни, зміцнювались зв'язки з російськими, білоруськими, польськими і молдавськими землями. Як внутрішня, так і зовнішня торгівля підлягала регламентації. На її розвиток значний вплив мала митна система, дорожній примус, складське право [10, с. 5]. Усе це призвело до утворення розгалуженої системи податків, а відповідно і їхніх назв.

Найбільш широко в торговельних актах представлена лексема **мито**, що вживалася на означення податків, сплачуваних за перевезення товарів, у тому числі й через кордон: *И которыи купцы будутъ тоѣ мыто проѣзжати иньшими дорогами, // мыта нашего не заплативши, в тыхъ мають они товари ихъ на насъ забират...* [10, с. 45]; *Для того, хотѣ самъ купецъ мыта не дает, ино фурманъ его повинен дати завжъды ...* [10, с. 52].

У досліджуваних актах зафіксовано низку аналітичних утворень зі словом **мито**, в яких прикметник конкретизує його семантику. Зокрема, словосполучення **мыто головное**, подекуди **мыто великое головное**, означало “державне зовнішньоторговельне мито, яке стягалось на державних митницях незалежно від їхнього розташування – у прикордонних містах або на внутрішніх землях держави – на знак в'їзду на її територію і виїзду з неї” [10, с. 344]: *... жедала нас королеваѣ наша и великаѣ княгини еѣ милости Бона, абыхъмо дали и дозволили еи милости установити мыто великое головное для пожытъку еѣ милости...* [10, с. 55]; *Купцы приеждъчие в Киевѣ даютъ мыто головное отъ копы по 2 гроши* [10, с. 80].

Найменування **старе мито** вживалося на означення традиційного торговельного мита [10, с. 345]: *...по имениямъ своимъ на себѣ бирал, старое восковое и солное и мыто старое тымъ жо купцомъ...* [10, с. 74]. Поряд із цим словосполученням досить часто трапляється аналітичний номен **новое мито**, або **мыто новоподвышное**, який з'явився у зв'язку із введенням з 20 років XVI століття мита, збільшеного у розмірі на окремі товари. Це мито охоплювало й ті товари, що раніше продавались безмитно [10, с. 345]: *... отъ того жита за учиненьемъ присеги помененого фактора мыто новоподвышное не пришлось, только старое мыто отъ тыхъ 3-хъ комягъ пришло и дано копъ 9* [10, с. 195]. В окремих випадках із цим же значенням вживається словосполучення **побор старыи** і **новыи**: *... иж онъ отъдалъ побор старыи и новыи отъ пѣтидесятъ каменѣи лою, которыи мелзабитыи у двоухъ бочкахъ* [9, с. 121]. Як синонім до термінів **нове мито** і **новий побор** виступає лексема **особливе**: *В Ковли отъ воза берутъ по два гроши, а отъ бочокъ особливе* [10, с. 67].

Відповідно до того, у якому місті сплачувалося мито, так воно й іменувалося, як-от: *В Берестѣи воит володимерскии Луд, а Сташко Ратушныи ... личбу дѣлали зъ мыта Володимерского* [10, с. 39].

Значно рідше на означення поняття “податок” у досліджуваних документах трапляються лексеми **пошлина** і **данина**: *Также великого князя гостъ, Степанъ Васильевъ сынъ Дмитреева, шоль изъ заморья черезъ Литовскую землю, и онъ, приѣхавъ въ Черниговъ, пошлины поплатилъ ...* [10, с. 33]. *... мытники киевскіе, жидова Сихха, да Даниловичъ, да Самодѣлка, съ товарици мыти и пошлины на нема поимали ...* [10, с. 33]; *При томъ князь Василеи мовилъ нам, што жъ которыи торгъ у мѣстѣ своемъ Ковли маѣтъ онъ зъ данины нашеѣ дня меновитого, в пятницу...* [10, с. 63].

Пограничне мито (на відміну від внутрішніх торгових зборів, власне мит) у досліджуваних матеріалах називалося **цло** [10, с. 367]: *А которыи купецъ будѣтъ провадити соли телегами або комѣгами ... то*

масть давати отъ каждое телеги ... по двадцяти грошеи, и над то старого цля по дванадцати грошеи отъ каждое колаги [10, с. 55].

На означення сплати проїзного мита на торг і назад функціонувала описова конструкція “дати на **обє руки**” (на **обѣдвє руцѣ**): *Таковыи люди, которыи не выѣждывали с паньства Великого Литовьского за гьраницу, тыи не повиньни дати на обє руки...*[10, с. 52]; ... *мито в ныхъ берет у Воисечи з воза на обѣдвє руцѣ по грошу* [10, с. 65].

Спеціальне мито, що сплачувалося православному єпископу в розмірі десятої неділі, тобто десятої частини від усіх привезених на торг товарів, отримало назву **владычєе десатон недєли**, або **дєсятое недєли**: *А всихъ тыхъ мытъ – деревяного, мостового, подорожного, померьного, мясного и соленого владыка масть десатую недєлю* ...[10, с. 84]; ... *мытникъ короля его милости, жалуючи и оповєдаючи на владыку его милост самого тутошнєго володимєрского отца Феодосия Лазовского и на арандара дєсятое недєли владыки яго милости* ...[10, с. 214].

У цей період активізується номен **мито замкове** на означення податку, що сплачувався на утримання замку, оскільки в кожному із міст, які на той час були важливими осередками торгівлі, існували замки: *мыто замьковое по два // гроши от воза с товару простого*.....[10, с. 131].

У XVI ст. головні українські міста Київ, Львів, Володимир, Луцьк та інші одержали так зване складське право. Згідно з державним узаконенням, приїжджі купці, не лише іноземні, а й з інших міст України, були зобов'язані зупинятися в містах, що користувалися таким правом, і продавати в них свої товари на вигідних для місцевого купецтва умовах [10, с. 6]. У зв'язку з цим на означення мита, що накладалося за користування складом чи коморою для зберігання якогось товару, починає функціонувати новотвір **складне**: *Кгда грошь складного справцы от нихъ озмутъ, тогда им перед вышитьем осми днеи волно будеть с ким якъ хотя торьговати и далее съ солью ехать* [10, с. 177].

Поняття “торгове мито, що бралось з торговців на ярмарках” передавалося словосполученням **мыто ярмарочное** та його фонетичним варіантом **ярмолочное**: ...*мыто гребельное, торьговое и ятки, окромь ярмарьковъ, и мито всякое ярмолочное от конєи и от бидла только, а не головное* ...[10, с. 89]; ... *и мыто всякое ярмарочное от коници, бидла только, а не головное* ...[10, с. 89]. Як синонімічне йому продовжує функціонувати словосполучення **мыто торговое**: *А по всимъ местомъ господарьскимъ, где есть мыто его милость торговое и важьчое бирывали къ мыту господарьскому* [10, с. 52]; *А так мы для пожытку Скарбу нашого тые пожытки верху менєные, ... мыто торговое и ятки* ... [10, с. 89].

Мито сплачувалося й за перевезення товарів суходолом і водними шляхами, а тому акти фіксують і відповідні назви митних зборів **водєное мыто** і **сухое**: ... *а в Петриковичих кнегини Слуцкое водєное мыто и сухое берутъ*... [10, с. 70].

Для передачі поняття “мито за проїзд через міст” вживається словосполучення **мыто мостовое**. Збирання цього мита виправдовувалося необхідністю утримання і періодичного ремонту мостів. З солеників збиралося не лише грішми, а й сіллю [10, с. 344]: *Мыто мостовое отъ воза гостинного по полугрошьку* ...[10, с. 84]; *Будучы мнѣ в Люблине на ярмарку с кожухами, з бобрами, отдалъ єсми мыто и мостовое мытныку*...[10, с. 207].

Плата за переїзд греблі, що збиралася з проїжджих купців, називалася **мыто гребельное**: *И там, деи, в Дорогостаех форман дал мыто гребельное от воза накладного и от друго порожнего два гроши*... [10, с. 102]. Рідше трапляється його словотворчий варіант **погребельное**: ...*жадных мыт спашного и погребельного вь местах, местечьках и селах водлугъ волностий шляхетских не брано* ... [10, с. 336].

З окремих товарів бралася визначена їх частина митного збору, що й лягло в основу номінації податку, як-от: **тритцатое** – різновид митних зборів, помірно, яке сплачували при переїзді через кордон у розмірі тридцятої частини від товару: *А се на Московские земли гостехъ пошлннъ прибавили вь Литовской землѣ: напередъ того имали вь Киевѣ тритцатое одно, да съ воза по 30 грошей* [10, с. 32]; **дєсатое** – це мито складало десяту частину, яку сплачували козаки воеводи за вилов риби у Дніпрі: ... *тогда масть, пришед, осминокъ обмытити рыбу на березе и свое дєсатое масть взяти* [10, с. 38]; *Теж которыи козаки зверху Днєпра и с ынишихъ сторон ходят водою на низ, до Черкасъ и далее, а што тамъ здобудут, с того со вьсєго воеводе дєсатое мають давати ... от вьлыхъ рыбъ и свежихъ дєсатое* [10, с. 44].

На позначення декількох різновидів податків, що сплачувалися первісно хутром, а згодом грошима [1, с. 361] вживається лексема **куниця**: *...а которьи человекъ похочеть новотными на рѣду сести и тыми стравными речами торговати, тотъ маєт дати осмнику **куницю** дванадцать грошей* [10, с. 44].

Акти, датовані XVI століттям, починають фіксувати назву мита **присадне**, яке сплачувалося від найнятих на ком'яги челядників [10, с. 364]: *... а естли бы мель тамъ нанизу якого челядника в домъ свои наняти а с комягоу вывез, то по дванадцати грошей **присадного*** [10, с. 66].

Основним засобом перевезення товарів на продаж суходолом у той період були воли і коні, крім того, вони переганялися на ринки і ярмарки для продажу, і їх треба було випасати. У зв'язку з цим торговці почали сплачувати мито. Митний збір за право випасу худоби, що переганялася на ярмарки, називався **спашне**: *То за мито за **спашное**, же на кгрунтѣ пасете, а до того же и квитов поборовых не маєт* [10, с. 283].

Податок від воза з товарами мав декілька назв: **мыто возовое**, **возовое**, **отъ воза**: *Мыто возовое отъ воза по 2 гроши* [10, с. 84]; *... отъ петнадѣцати возов по два гроши литовськихъ **возового** арендаръ владики его милости взялъ* [1, с. 214]. *...мыта незвычайе, то естъ **возовое*** [10, с. 214]; *... в Перемиловце князя Васильа Костеньтиновича **отъ воза** по полгроша берутъ...* [10, с. 66].

Різновид мита, яке сплачувалося купцями при провозі товарів за оповіщення про їх прибуття на митниці, позначався номеном **обвістка (обвістка)**. Той, хто прибув, повинен був з'явитися особисто і повідомити про привезені ним товари. Це носило ім'я "явки" для купця і "обвістки" для товару. Хто не "об'явився" і не "обвістився", той не мав права зупинятися на заїжджих дворах, навіть приватних квартирах, наймати потрібні приміщення і користуватися міськими складами. Активне функціонування номена припадає на XVI ст.: *Козакъ або який кольвекъ гостъ, хто до Києва зверху, низу або зъ Запольа приедетъ, повиненъ дати кажьдыи **обвъистьки** наместнику воєводиному грошъ ...* [10, с. 80]; *А кто жь с чужогородець приидетъ, повиненъ дати **обвѣстьки** грошъ, а подужьчины отъ воза грошъ, а отъ меры збожья по пенязю* [10, с. 81].

Торговельні акти засвідчують, що в містах, які були головними осередками як внутрішньої, так і зовнішньої торгівлі, існував особливий митний збір **важъче**, тобто **вагове**, що брався за зважування і торгівлю товарами: *А по всимъ мѣстомъ государьскимъ, где естъ мыто его милость **торговоѣ** и **важъчоѣ** бирывали къ мыту господарьскому* [10, с. 52].

Значну за обсягом кількість становлять назви митних зборів і податків, які мотивувалися назвою товару, за який вони сплачувалися. Наприклад, **дерев'яне** – мито, що сплачувалося за вироби з дерева, якими торгували на ярмарку: *Мыто **деревяное**, што на торгу берутъ отъ судовъ **деревяныхъ**, отъ лучины, отъ санец, отъ посечъ...* [10, с. 84]; *... товары свои отмытил отмытил, умецианина тутошнего володимерского Пилипа, которьи тоѣ мыто **деревяное**, што на замок приходит, заведает* [10, с. 135];

Митний збір за право продажу солі називався **соланое мыто**: *Соланое мыто берут на замок отъ воза по двесте головажен* [10, с. 83].

Мито від продажу гончарних виробів на ярмарку отримало назву **горщковое**: *Небожчикъ отецъ наш змовил и торговал у них мыто **горщковое** с трех сел....* [10, с. 122].

З XV століття, як засвідчують торговельні акти, починає функціонувати лексема **верховщина** в значенні "міський податок з городів; митний збір за право торгівлі городиною" [10, с. 358]: *Володимерскихъ капныхъ пенязей и **верховщины** а циншовых литовижскихъ **платдесат** копъ ...* [10, с. 43].

Основним товаром внутрішньої і зовнішньої торгівлі було збіжжя, головним чином жито, закономірно, що найчастіше в документах натрапляємо на лексему **помірне**, що вживалася на означення торговельного податку з товару, що вимірювався мірами об'єму [10, с. 344]: *Отъ збожя на торгу старостѣ **померного** отъ четвѣртки по 4 пенязи* [10, с. 78]. Стягався він звичайно з кожної міри, а інколи і з пакунку, наприклад, з лантуха хмелю: *... у Пинску помѣрного от вантуха хмелю по двадцять грошей берутъ* [10, с. 70]. Трапляються в актах і регіональні назви помірною: **корчовщина** – митний збір за перевезення і продаж збіжжя, помірне від корчика збіжжя: *... они мають давати **корчовщину** съ комѣги по три грошы водою, а не сухим путемъ* [10, с. 38]; **поколодне** – митний збір за продаж жита та іншого збіжжя [10, с. 364].

Для передачі поняття "мито від воза зерна або солі" використовувалися номен **подужьне** і **подужьчина** [10, с. 364]: *Кгда которые чужоволостьцы зъ запольа або отъкуль кольвекъ привозятъ на торьгъ муку,*

соль, жито або яке кольвекъ збожсье, дають на замокъ подужьного отъ воза по полтора гроша, а обестки по грошу, а отъ меду отъ кади кажьдое отъ века повестницы по грошу [10, с. 80]; ... а подужьчины отъ воза грошь, а отъ меры збожсьа по пенязю [10, с. 81].

Актами зафіксовано декілька синонімічних термінів на означення митного збору за право продажу спиртних напоїв: **капъщизна**: ... а теперешънего году **капъщизна** отъ меду и отъ горельки, и отъ купъцовъ мито, обестъки, и подужьчизна, и помиръное, и воскобоина ... [10, с. 81]; **пропойное**: ... **пропойного** отъ комяги по грошу ... [10, с. 66]; **коръчемъныи платъ**: **Коръчемъныи платъ** на владника жъ идет ... [10, с. 81].

Податок від виготовлення алкогольних напоїв отримав назву **чопове** [10, с. 367], а від продажу солоду – **солодовъне**: ... а никгда от стижарни солоду не маєт давати п'ятнацяти гроши **солодовъного** [10, с. 131].

З України на південні і східні торги вивозилися, крім усього іншого, продукти бджільництва: мед і віск, а тому в актах досить часто трапляється номен **повъщина** та його фонетичний варіант **поветьщина** на означення митного збору за право продажу прісного меду [10, с. 363]: ... у *Аршичине пани Якубовое Моньтововича по грошу берут, а отъ меду повъщина* [10, с. 66]; ... *мыта и повъщичини не брати* [1545, с. 69]; *Отъ меду отъ кожъдои судины великое и малое поветьщичины грошь* [10, с. 81] і **восковоє** (словотворчий варіант **восковничє**) на означення митного збору за право продажу воску: *И которыѣ бы подданыѣ наши князьскіѣ або и панъскіѣ, и купъцы чужоземъцы хотели мыто наши Луцкое восковоє и соляное незвычайными дорогами проежъдчати безъ цеховъ мытныхъ их, они таковыхъ на тыхъ мѣстцахъ гамувати мають и товары их у промыте забирати* [10, с. 74]; ... *або з воски и зъ солью, мыта або восковничого и соляного имъ не заплативши* ... [10, с. 74].

Головним товаром російського експорту в Україну були хутра, про що свідчать відповідні документи збірника. На означення митного збору за право продажу хутра функціонали лексеми **скопне** і **скуряне**: ... *ув Острозъ на кнегини Ильиную скопного мыта не бирали, а тепер беруть; ... отъ звѣру косъматого в Корцы жъ скопное мито беруть* [10, с. 66]; ... *яко сѣ тая комора мытная Дубровицкаѣ в себе маєт, з мытом восковничимъ, солничим, воловымъ, скуряным и иншими товарами* ... [10, с. 93].

Таким чином, лексико-семантична група назв митних зборів і податків відбиває розвиток соціально-економічних відносин на Волині й Наддніпрянщині в XIV – середині XVII століття. Семантика назв у більшості випадків прозора, оскільки в основу номінації одних покладено назву товару, яким торгували, інших – назву об'єкта оподаткування. Основними способами номенотворення були морфолого-синтаксичний, синтаксичний та афіксальний.

Грунтовне і всебічне вивчення лексики цього збірника дозволить відкрити цікаві сторінки з далекого минулого її носіїв, зокрема їхнього побуту, матеріальної культури та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоусенко П.І. Назви податків з суфіксами -ина та -щина (-чина) в історії української мови // Відображення історії та культури народу в словотворенні /Доповіді XII Міжнародної наукової конференції зі слов'янського словотворення при Міжнародному комітеті славістів / П.І. Білоусенко. – К.: Видавничий дім Дмитра Бурого, 2010. – С. 346-354.
2. Білоусенко П.І., Німчук В.В. Нариси з історії українського словотворення (суфікс -ина) /П.І.Білоусенко, В.В.Німчук. – Запоріжжя – Ялта – Київ: ТОВ “ЛПІС” ЛТД, 2009. – 252 с.
3. Горобець В.Й. Лексика історико-мемуарної прози першої половини XVIII ст. /на матеріалі українських діаріушів/ В.Й. Горобець/. – К.: Наук. думка, 1979. – 127 с.
4. Гринчишин Д.Г. Із спостережень над адміністративно-юридичною лексикою в українських грамотах XIV-XVст. // Дослідження і матеріали з української мови /Д.Г. Гринчишин. – К., 1962. – Т.5. – С. 31-52.
5. Історія української мови. Лексика і фразеологія / Редкол.: В.М.Русанівський (відп. редактор) та ін. – К.: Наук.думка, 1983. – 745 с.

6. Керницький І.М. Лексика на означення населення за соціальним складом, суспільно-економічним становищем, майново-правовими відносинами / І.М. Керницький // З історії української лексикології. – К.: Наук. думка, 1980. – С. 6-95.
7. Крехно Т.І. Історія лексико-семантичної групи “плати – податки – повинності” в українській мові XV – XVIII ст. (на матеріалі українських пам’яток): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 – “Українська мова” / Т.І. Крехно. – Харків, 2005. – 19 с.
8. Москаленко А.А. Українська історична лексикологія / Тексти лекцій із спецкурсу/ А.А. Москаленко. – Одеса, 1972. – 54 с.
9. Нариси з історії українського словотворення (іменникові конфікси) / П.І. Білоусенко, І.О. Іншакова, К.А. Качайло, О.В. Меркулова, Л.М. Стовбур. – Запоріжжя – Кривий Ріг: ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2010. – 480 с.
10. Торгівля на Україні, XIV – середина XVII століття: Волинь і Наддніпрянщина /АН УРСР. Археограф. комісія та ін.; Упор. В.М.Кравченко, Н.М.Яковенко; Редкол.: М.Ф.Котляр (відп. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1990. – 408 с.

УДК 81’373.43:004.738.(051)

ЕКСПРЕСИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НЕОЛОГІЗМІВ У ЗАГОЛОВКАХ ПЕРІОДИЧНИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ

Бойчук М.В., аспірантка

Мовно-інформаційний фонд НАН України

Простежено виконання експресивної функції неологізмами, вживаними у заголовках періодичних інтернет-видань, з’ясовано способи забезпечення експресивності інновацій, виявлено компоненти-маркери.

Ключові слова: експресивність, неологізм, оказіоналізм, композит, заголовок, інтернет-видання.

Бойчук М.В. ЭКСПРЕССИВНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ НЕОЛОГИЗМОВ В ЗАГЛАВИЯХ ПЕРИОДИЧЕСКИХ ИНТЕРНЕТ-ИЗДАНИЙ / Языково-информационный фонд НАН Украины, Украина.

В статье прослежено исполнение экспрессивной функции неологизмов в заглавиях периодических интернет-изданий, выяснены способы обеспечения экспрессивности инноваций.

Ключевые слова: экспрессивность, неологизм, окказионализм, композит, заглавие, интернет-издание.

Boichuk M.V. THE EXPRESSIVE FUNCTION BY NEOLOGISMS IN HEADLINES OF PERIODICAL INTERNET EDITIONS / Language-informative fund NAS of Ukraine, Ukraine.

The realization of expressive function by neologisms used in headlines of periodical internet editions is investigated, the main ways of expressive sufficiency of innovations are determined in the article.

Key words: expressiveness, neologism, occasionalism, composite, headline, internet edition.

Експресивність (франц. *expressif*, від лат. *expressus* – виразний) – категорія складна і багато в чому суперечлива. Її визначають як здатність певної мовної одиниці “підсилювати логічний та емоційний зміст висловленого, виступати засобом суб’єктивного увиразнення мови. Через експресивність виразальних засобів мовець передає своє ставлення і до повідомлення, і до адресата” [3, с. 156]. При вузькому розумінні експресивності про неї ведуть мову як про один із конотативних відтінків семантичного плану мовних одиниць (ставлячи її в один ряд з емоційністю, оцінкою й функціонально-стилістичною забарвленістю [11, с. 140]. Експресивність може створюватися шляхом широкого залучення найрізноманітніших засобів усіх мовних рівнів, а також їхньої взаємодії.

Автори медійних текстів, максимально використовуючи ресурси національної мови, прагнуть до створення різкості стилю, яка створює умови для епатування адресата, привернення (завоювання) його уваги. Цим детермінується посилення уваги до мовної екзотики, використання варваризмів, молодіжних сленгізмів, для цього створюються нові прийоми вираження, автор піддається моді і мовним захопленням. Усе це позиціонує газетний текст, що є одним з виявів функціонування публіцистичного стилю, як сприятливий фактор для виникнення одиниць з неологічним забарвленням [12].

У журналістському тексті реалізується сукупність функцій публіцистичного стилю: інформаційна, естетична і функція впливу. Остання передбачає ефективний психологічний тиск на індивідуальну та масову свідомість, визначення напряму прийняття рішень. Як основну рису публіцистичного стилю визначають єдність